



Zweden

- ▶ Dwaal rond in Eksjö, een van de oudste houten stadjes van Zweden
- ▶ Ga op zoek naar berensporen in Sånfjället Nationaal Park in Härjedalen
- ▶ Bekijk Zweeds design in het Röhsska Museum in Göteborg
- ▶ Schaats tussen de eilanden in de Zweedse archipel
- ▶ Maak een rondrit langs de monumentale herenboerderijen van Hälsingland
- ▶ Geniet van een *fika* met *kanelbullar* op een gezellig terras

Inhoud

- 7 Kaarten en plattegronden
- 9 Woord vooraf
- 1 11 Natuur en landschap**
 - 12 Götaland, Svealand en Norrland
 - 13 Geologie en landschap
 - 19 Natuur in Zweden
- 2 31 Geschiedenis**
 - 32 De eerste bewoners (prehistorie tot Vikingtijd)
 - 35 De middeleeuwen (1008–1523)
 - 37 De Vasadynastie (1523–1654)
 - 38 Zwedens grootmachtijd (1611–1718)
 - 40 De Vrijheidstijd: richting democratie (1718–1772)
 - 43 Een nieuwe tijd: de industriële revolutie
 - 46 De moderne tijd
- 3 51 Cultuur en tradities**
 - 52 Cultuur
 - 63 Het dagelijks leven
- 4 71 Skåne en Blekinge**
 - 72 Langs de Öresund
 - 76 Malmö
 - 81 Midden-Skåne
 - 83 De zuidkust van Skåne
 - 91 Blekinge
 - 95 Praktische informatie
- 5 99 De westkust**
 - 100 Göteborg
 - 108 Bohuslän
 - 116 Tussen Göteborg en de Noorse grens (E6)
 - 118 Dalsland
 - 122 Halland
 - 128 Praktische informatie
- 6 133 Tussen de grote meren**
 - 134 Västergötland
 - 138 Skaraborg
 - 141 Langs het Vättern
 - 144 Närke
- 7 149 Småland en Östergötland**
 - 150 Glasriket
 - 157 Jönköpings län
 - 161 De kust van Småland
 - 169 Östergötland
- 8 175 Öland en Gotland**
 - 176 Öland
 - 183 Gotland
 - 196 Praktische informatie
- 9 199 Stockholm**
 - 200 Gamla Stan en Riddarholmen
 - 203 Norrmalm
 - 205 Östermalm
 - 208 Skeppsholmen en Kastellholmen
 - 209 Kungsholmen en Vasastan
 - 213 Södermalm

Kaarten en plattegronden

216 Djurgården
220 Excursies rondom Stockholm
227 Praktische informatie

10 233 Rondom het meer Mälaren

234 Södermanland
239 Rondom Mälaren
242 Bergslagen
246 Uppland
251 Uppsala
256 Roslagen
259 Praktische informatie

11 263 Värmland en Dalarna

264 Värmland
271 Het dal van de Klarälven
274 Zuid-Dalarna
276 Rondom Falun
280 De Siljanstreek
285 Noord-Dalarna

12 291 Langs de Botnische Golf

292 Gästrikland
294 Hälsingland
299 Ångermanland
304 Västerbotten
306 Norrbotten

13 315 Härjedalen en Jämtland

316 Härjedalen
323 Jämtland

14 337 Zweeds Lapland

338 Zuid-Lapland
344 Boven de poolcirkel
358 Praktische informatie

i 360 Algemene informatie

r 377 Register

8 Overzicht Zweden
18 Vegetatiezones en natuur-
gebieden in Zweden
73 Skåne en Blekinge
78 Malmö
101 De westkust: Bohuslän,
Dalsland en Halland
103 Göteborg
135 Tussen de meren Vänern
en Vättern
151 Småland en Östergötland
170 Het Götakanaal
177 Öland

185 Gotland
200 Stockholm
234 De provincies rondom het
Mälarenmeer
264 Värmland en Zuid-Dalarna
286 Noord-Dalarna
293 Gästrikland en Hälsingland
299 Kuststreek langs de
Botnische Golf
317 Härjedalen en Zuid-Jämtland
324 Jämtland
339 Zweeds Lapland

Woord vooraf



Hej! zeggen de Zweden op zangerige toon als ze je begroeten. Het klinkt verrast en blij tegelijk. *Hej! Welkom in Zweden!*

Dit boek is een aansporing om van de hoofdwegen af te gaan en het onbekende Zweden te ontdekken. Trap op de rem als je een bordje ‘Hembygdsgård’ ziet, volg spontaan een wegwijzer met een witte margriet erop, pak de ijzeren sleutel van de haak bij de kerkdeur en loop binnen om de middeleeuwse muurschilderingen te bekijken, daal af in grotten en mijnen. Blijf desnoods hangen in dezelfde streek en neem de fiets of kajak. Eén zomer is niet genoeg in Zweden!

Zweden is immens groot: het zuiden verschilt evenveel van het noorden als Italië verschilt van Zwitserland, en een loofbos in Skåne kun je niet vergelijken met de taigawouden van Lapland. Zweden heeft uitgestrekte natuurgebieden maar bestaat niet alleen uit natuur. Je struikelt er als het ware over de prehistorische rotstekeningen, Vikinggraven en runenstenen die zomaar langs de weg staan. Er zijn ontelbare middeleeuwse kastelen en kerken met kostbare interieurs, historische houten steden en idyllische haventjes. Maar Zweden is ook toonaangevend op het gebied van moderne kunst, architectuur en techniek, uitvinder van de autogordel en organisator van het grootste digitale festival ter wereld. En Zweedse muziek is – nog meer dan thrillers en tv-series – een belangrijk exportproduct.

Als je niet komt voor de Zweedse cultuur of natuur, ga dan winkelen in Malmö of Stockholm, of kom in de winter om te skiën of te schaatsen. Mooiere schaatstochten dan tussen besneeuwde eilanden door in de Zweedse archipel bestaan er niet.

Of je nu komt voor de Zweedse cultuur of natuur, om te winkelen of om te skiën of schaatsen, Zweden is voor iedereen!

Tinto van Tuijl
Nienke Verhoog

Natuur en landschap

Wanneer je vanuit de lucht op het Zweedse landschap neerkijkt zie je een mozaïek van bossen, meren, rivierdalen en landerijen in een golvend heuvellandschap. Verspreid door het land liggen hogere heuvelruggen en tegen de grens met Noorwegen rijzen alpiene gebergtes en gletsjers op, met de meer dan 2100 m hoge Kebnekaise in Lapland als hoogste top.

Zweden is een enorm groot land met een totale lengte van 1572 km. Je doet er met de auto drie dagen over om van de zuidelijkste punt van Skåne naar Kiruna in Lapland te rijden. De noordgrens van Zweden ligt zo'n 300 km boven de poolcirkel. Zweden is dan ook onderverdeeld in verschillende klimaatzones, elk met een karakteristieke flora en fauna. In dit hoofdstuk wordt verteld hoe het Zweedse landschap is ontstaan en wat de grote aantrekkingskracht is van de Zweedse natuur.

< De Bjurälven in het karstgebergte van Jämtland.



1 GÖTALAND, SVEALAND EN NORRLAND

Zweden werd al in de Vikingtijd over de lengte in drie stukken verdeeld, Götaland, Svealand en Norrland, gebieden die globaal samenvallen met de verschillende klimaatzones van Zweden. Götaland beslaat het glooiende land tussen de grote meren Vänern en Vättern en de provincies ten zuiden daarvan. Hier vind je de meeste vruchtbare akkers en weides en in Skåne nog loofbossen met beuken en eiken.

Svealand ligt in het midden en vormt met de Mälarenstreek, Värmland en Dalarna het culturele en historische hart van Zweden. In het verleden werd hier veel erts gemijnd. In Svealand komen nauwelijks loofbomen voor, op wat eiken en berken na, maar wel uitgestrekte naaldbossen en veel rivieren en meren. In Noord-Dalarna, op de grens met Noorwegen, zijn de bergen tot 1100 m hoog.

Norrland is het land van de Sami, van de uitgestrekte naaldbossen van de taiga en van de alpiene berggebieden, gletsjers en toendra's. Hier heerst een subarctisch klimaat. De boomgrens ligt op circa 600 m en de temperaturen zijn extreem: het verschil tussen de hoogste temperatuur in de zomer en de laagste temperatuur in de winter bedraagt soms 70 °C.

Namen en bijnamen

In dit boek worden de historische provincienamen aangehouden (zie de overzichtskaart op p. 8) en van zuid naar noord beschreven, beginnende bij Skåne en Blekinge en eindigend in Zweeds Lapland. De naamgeving van de Zweedse provincies is nogal verwarrend, omdat de oorspronkelijke 25 provincies in 1973 zijn gewijzigd, waarbij wat grenzen zijn verlegd en bijvoorbeeld Medelpad en Lapland als provincienaam zijn opgeheven, terwijl Småland in stukjes is opgedeeld. Er zijn nieuwe namen geïntroduceerd, zoals Västernorrland, maar er zijn ook oude namen die nieuwe grenzen hebben gekregen, zoals Jämtland. De nieuwe namen worden bij officiële instanties gebruikt, maar de bewoners zelf en de toeristenorganisaties gebruiken de oude namen.

En dat is nog niet alles. Er zijn ook streeknamen in gebruik die zich niets aantrekken van oude of nieuwe provinciegrenzen. Bergslagen bijvoorbeeld is de naam van de mijnstreek die een gebied bestrijkt op de grens van vier provincies. Er zijn aparte brochures, websites en wandelroutes ontwikkeld voor Bergslagen. Ga je in Uppland voor informatie een toeristenbureau binnen, dan kom je met een brochure over Roslagen naar buiten. Want dat is de naam die de Vikingen aan de kuststreek van Uppland gaven. In de media wordt veel gesproken over de Mälarenregio. Dit is de streek rond het Mälarenmeer bij Stockholm, waar een derde deel van de Zweedse bevolking woont en waarin drie provincies liggen.



Tarfala, bij de hoogste bergtop Kebnekaise.

1 GEOLOGIE EN LANDSCHAP

Urberget

De vaste ondergrond van Zweden, die in het Zweeds *urberget* (oergebergte) wordt genoemd, bestaat voor het grootste gedeelte uit granieten en gneizen uit het precambrium, een geologisch tijdperk dat loopt vanaf het ontstaan van de aarde tot ongeveer 550 miljoen jaar geleden. De alleroudste gesteentes liggen in het noordelijke deel van Lapland. Hier wijzen dateringen op een ouderdom van 2600 tot 2800 miljoen jaar.

Boven op dit oudste fundament zijn sedimenten van grind, zand, klei, koraal en schelpen afgezet gedurende een periode dat het oergebergte onder de zeespiegel lag. Die periode loopt van het cambrium tot en met het siluur (550–400 miljoen jaar geleden). Een groot deel van deze sedimentlagen is weer weggeërodeerd, maar de restanten zijn nog terug te vinden hoog in het grensgebergte, rondom de Storsjön in Jämtland, in de tafelbergen van Väster- en Östergötland, in delen van Skåne, en op de eilanden Öland en Gotland.

Gebergtevorming

Langs de Zweeds-Noorse grens ligt een gebied met hoge bergen dat door geologen de Caledonische gebergteketen wordt genoemd. Deze keten loopt door naar Schotland en is het gevolg van plaattektoniek. De aardkorst bestaat niet uit één stuk, zoals de schil van een sinaasappel, maar is verdeeld in platen die ten opzichte van elkaar bewegen, te vergelijken met ijsschotsen op de Noordpool. De plaat waarop Zweden met Noorwegen en Finland ligt wordt het

DE EERSTE BEWONERS (PREHISTORIE TOT VIKINGTIJD)

Toen het landijs over Zuid-Scandinavië wegtrok, kwamen langzamerhand de eerste bewoners naar dit noordelijke deel van de wereld. Het waren jagers en verzamelaars die rondtrokken van plaats naar plaats. Vanaf ongeveer 4000 v.Chr. begonnen ze het land te bewerken, maar de eerste permanente nederzettingen dateren uit 500 v.Chr. Terwijl elders Socrates en Plato filosofeerden, Pythagoras zijn wiskundige stelling formuleerde, Boeddha in India leefde en de joden de Thora schreven, waren de bewoners van Scandinavië nog bezig met overleven. In Romeinse geschriften wordt Scandinavië aangeduid als 'het land waar de wereld eindigt'.

Er zijn veel Romeinse munten uit de eerste paar eeuwen n.Chr. gevonden in Zweden, wat erop wijst dat er Scandinavische mannen dienden bij het Romeinse leger. Ook verhandelde men toen al belangrijke grondstoffen zoals ijzer, bont en huiden. De nederzettingen lagen langs de kust en binnenwateren, want het binnenland was dicht bebost en moeilijk begaanbaar. Omdat Zweden toen een stuk lager lag dan nu, zodat er nog meer water was, ging het meeste vervoer per boot. De Zweden waren bedreven in het bouwen van slanke boten die gemakkelijk over kleine binnenwateren en tussen eilandjes door konden navigeren. De Romeinse geschiedschrijver Tacitus was hiervan zeer onder de indruk en schreef in 98 n.Chr. over het Sveavolk dat geen zeilschepen, maar schepen met roeispanen gebruikte waarmee ze met hetzelfde gemak voor- en achteruit konden varen.

Vanaf de 5de eeuw groeide Zweden uit tot een belangrijke handelspartner in Europa. Dankzij de goed gebouwde schepen konden de Zweedse koningen hun waren ver in het buitenland verkopen. De vraag naar ijzer en bont groeide, zeker toen door oorlogen in het Middellandse Zeegebied de bestaande handelsroutes niet meer veilig waren. De handel verplaatste zich naar het noorden, en zo bloeide de welvaart daar op. In Vendel en Valsgärde in Uppland is een aantal luxueuze bootgraven gevonden, daterend uit de 6de tot 8ste eeuw. In de lange boten liggen mannen met indrukwekkende wapenuitrusting, waaronder prachtig versierde zwaarden, die waarschijnlijk speciaal voor het graf zijn gemaakt. Naast de mannen liggen hun valken, honden en paarden begraven.

Begin van de Vikingtijd

Op 8 juni in het jaar 793 zagen de monniken van het rijke klooster Lindisfarne, op een eilandje voor de kust van Northumberland in het noorden van Engeland, ranke schepen naderen. Daaruit sprongen jonge mannen die moordend en plunderend over het eiland trokken. Overlevende monniken beschreven de gebeurtenis, die nu globaal als het begin van de Vikingtijd wordt beschouwd.



Vikingen op rooftocht aan de Ierse kust, door Philip Armstrong.

Land van rijke, Scandinavische boeren ging over van vader op oudste zoon, dus de tweede of derde zoon des huizes had weinig of geen eigen bezittingen. Het waren deze jongemannen die voor het beroep 'Viking' kozen: het woord *viking* betekende zoiets als 'zij die op lange zeereizen gaan'. Handeldrijven was het eigenlijke doel, maar vooral langs de Engelse en Ierse kust ontaardde dat in moordpartijen en plunderingen van afgelegen kloostergemeenschappen. De Vikingen waren de eerste Europeanen die Amerika bereikten, waar ze de winter doorbrachten op Newfoundland. Ze vestigden zich op IJsland, Groenland, de Faeröer en Shetlandeilanden, en in Noord-Engeland en Normandië. Ze bouwden handelsstadjes in Zweden, zoals Birka in 750, maar ook in Rusland langs noordelijke handelsroutes. Ze voeren mee op de Chinese Zijderoute, waren in India, Constantinopel, Bagdad en Jeruzalem (zie p. 220). Bijna overal lieten zij hun sporen achter. In Europa zijn honderden plaatsnamen afgeleid van het Oudnoors, de taal die toen in Scandinavië gesproken werd. De woorden bakboord en stuurboord echoën precies wat de Vikingen hebben geroepen, *babord* en *styrbord*, en het Engelse woord *husband* komt van het Oudnoorse *husbonde*, dat heer des huizes betekent.

Architectuur

In het verleden lag Zweden vaak een eeuw achter ten opzichte van de heersende mode in de rest van Europa. De kerken van Zuid-Zweden, zoals de beroemde kathedraal van Lund, werden in de 12de eeuw in romaanse stijl gebouwd, terwijl elders in Europa de gotische architectuur al in opkomst was. Op het platteland zijn nog heel veel mooie romaanse kerkjes uit de middeleeuwen te vinden, vaak met prachtige muurschilderingen en de oorspronkelijke inrichting. Ze staan meestal buiten de dorpskern. In Uppsala, Vadstena en Västerås zijn gotische kerken in Franse stijl verzezen.

Met de komst van Gustav Vasa en de reformatie begon er een nieuwe periode van wereldse bouwkunst in de Vasastijl. Gripsholms Slot, met een vierkante binnenplaats en grote ronde torens op de hoeken, is in deze stijl gebouwd. Koningin Kristina bevorderde in de welvarende 17de eeuw de kunsten en wetenschappen en haalde buitenlandse geleerden en kunstenaars naar Zweden. Ze stuurde de architect Nicodemus Tessin de Oudere op reis om de Europese bouwkunst te bestuderen. Hij en zijn zoon Nicodemus Tessin de Jongere hebben, samen met de Franse vader en zoon De la Vallée en de Hollander Joost Vingboons, bijna alle belangrijke gebouwen in Stockholm ontworpen, evenals het koninklijk paleis Drottningholm, Skokloster in Sigtuna en buitenverblijven en privékastelen.

Het grootste gedeelte van de Zweedse woonhuizen werd van hout gebouwd. Regelmatig woedden er dan ook hevige branden in de steden waarbij veel verloren is gegaan. Er zijn nauwelijks wijken overgebleven die ouder zijn dan de 19de eeuw. Ook boerderijen gingen vaak in vlammen op, vooral in oorlogstijd. Door de afgelegen ligging is dit lot de monumentale boerderijen in Hälsingland bespaard gebleven. Deze prachtig gedecoreerde *Hälsingegårdar* staan sinds 2012 op de werelderfgoedlijst van UNESCO.

Tegenwoordig is Zweden een voorloper op het gebied van moderne stedenbouw en architectuur. Het congres- en concertgebouw UKK uit 2007, de trots van Uppsala, is een ontwerp van architect Henning Larsen. Het Moderna Museet in Malmö en het Kalmar Kunstmuseum zijn van Tham & Videgård Arkitekt, die zich ook konden uitleven in het nieuwe Tree Hotel in Harads, vlak bij de poolcirkel. Gert Wingårdh ontwierp in 2011 het Kulturhuset Spira in Jönköping, maar ook het opmerkelijke Naturum bij het vogelmeer Tåkern. Het Zweedse Architectuurmuseum op het eiland Skeppsholmen in Stockholm biedt een grote tentoonstelling over Zweedse architectuur, van antiek tot modern.

Beeldende kunst

Wie in Zweden door een stad of dorp loopt zal het opvallen dat er geld en aandacht is besteed aan kunst op straat. Het plein Sergels Torg in Stock-



Sergels Torg met het Kulturhuset, symbool van het moderne Stockholm.

holm is vernoemd naar de Zweedse beeldhouwer Johan Tobias Sergel (1740–1814). Vooral de beelden van Carl Milles (1875–1955) kom je werkelijk overal tegen, op pleinen en in parken, vaak meerdere bij elkaar (zie p. 222). De bekendste schilder van Zweden is Anders Zorn (1860–1920), die geïnspireerd werd door motieven uit Dalarna, zoals te zien is in zijn huis en het aan hem gewijde museum in Mora bij het Siljanmeer. Zijn tijdgenoot Carl Larsson woonde ook in Dalarna, in de omgeving van Falun. Hij werd in het buitenland vooral beroemd door zijn illustraties in het boek *Ett Hem* waarin hij het dagelijks leven van zijn gezin portretteert (zie kader p. 281). Bijna alle Zweedse schilders uit die tijd volgden hun opleiding in Parijs. Van daaruit introduceerden ze aan het eind van de 19de eeuw het impressionisme in Zweden. Eén van de bekendste schilders en een groot verzamelaar van kunstwerken was prins Eugen (1865–1947), de jongste zoon van koning Oskar II. Zijn collectie kunstwerken is te zien in het landhuis Waldemarsudde in Stockholm, dat hij als museum naliet aan de staat.

Zweedse literatuur

Verhalen die in runentekens gekerfd zijn op grote blokken graniet zijn de allereerste overblijfselen van de Scandinavische literatuur, gevolgd door religieuze geschriften van bijvoorbeeld de heilige Birgitta. Pas aan het begin van de vorige eeuw raakten schrijvers uit Scandinavië bekend in de rest van Europa, zoals Astrid Lindgren (zie p. 167) en Selma Lagerlöf

Skåne en Blekinge

Skåne en Blekinge, de twee zuidelijkste provincies van Zweden, hebben een vrij vlak, open landschap waarin appelboomgaarden en gele koolzaadvelden, kastelen en historische stadjes de toon zetten. Langs de 400 km lange kust liggen smalle stroken zand, die meestal door een zandduin of natuurlijke strandwal van het land zijn gescheiden, hier en daar onderbroken door rotspartijen en steile kliffen. Aan de oude vakwerkhuisen is te zien dat Skåne en Blekinge bij Denemarken hoorden tot ze in 1645 bij Zweden werden gevoegd.

Het kleine, idyllische Blekinge staat bekend als de tuin van Zweden, maar ook Skåne heeft prachtige tuinen in verschillende stijlen, van Franse barok tot Japans. In de zomer worden allerlei festivals gevierd op het platteland: het Hopfestival, Appelfestival, Aardappelfestival, Wijnfestival, zelfs de windmolens hebben hun eigen festival.

Een van de beste manieren om Skåne en Blekinge te leren kennen is op de fiets. Er worden steeds meer fietspaden aangelegd langs de kust maar ook door het binnenland, over kronkelende weggetjes ver van het drukke verkeer.

< Strandhutjes bij Skanör.



Helsingborg

Op de plek waar de vestingstad Helsingborg ligt is de Öresund, de zee-enge tussen Denemarken en Zweden, slechts 4 km breed. Het Deense Kronborg Slott, dat voorkomt in Shakespeares toneelstuk Hamlet, kun je vanaf de boulevard zien liggen. Vanuit de haven varen voortdurend veerboten heen en weer naar de overkant. Midden op het Hamntorget aan de binnenhaven kijkt een vergulde, gevleugelde vrouw op een zuil uit over de zee, een schepping van de beeldhouwer Carl Milles (zie p. 222). Recht daarachter ligt het Stortorget waar de lange, autovrije winkelstraat Kullagatan begint. Naar de andere kant loopt Bruksgatan met het populaire jarenvijftigcafé Ebbas.

In de middeleeuwen stond er natuurlijk ook een vesting in Helsingborg. Daar is nu alleen de toren van over, de Kärnan in het stadspark Slottshagen. Binnen de meters dikke muren is een tentoonstelling over de geschiedenis van de stad. Vanuit het park kun je doorlopen naar het openluchtmuseum Frederiksdal en de botanische tuin met wilde planten uit Skåne.

Sla je op Hamntorget linksaf in de Kungsgatan dan kom je in de populaire wijk Norra Hamnen, een havenwijk die is omgebouwd tot een woonwijk met witte huizen, veel moderne winkels, cafés en restaurants. Pal aan het water staat het moderne Dunkers Kulturhus van de Deense architect Kim Utzon. In dit culturele centrum is ruimte voor tentoonstellingen, concerten, theatervoorstellingen en lezingen en je kunt er culinair genieten in het designrestaurant terwijl je uitkijkt over de Öresund. Wanneer je vanuit Norra Hamnen de kustweg volgt kom je bij het lange witte zandstrand waar Helsingborg om bekendstaat. De kustweg loopt verder naar **Sofiero Slott**, met een romantische Engelse tuin die een eeuw geleden werd aangelegd in opdracht van prinses Margareta, kleindochter van de Engelse koningin Victoria, die in 1905 was getrouwd met kroonprins Gustav Adolf en erg geliefd was bij de bevolking. Groot was dan ook de schok toen zij in 1920, acht maanden zwanger van haar zesde kind, volkomen onverwacht overleed. Het kasteelpark is nog steeds beroemd vanwege de grote hoeveelheid rododendrons die hier in de vroege zomer bloeien. Sinds 1973 is het kasteel in het bezit van de gemeente Helsingborg. Er worden tentoonstellingen gehouden en rondleidingen gegeven in het paleis en er zijn regelmatig evenementen in het park, dat van april t/m september toegankelijk is voor publiek.

Aan de zuidkant van de stad ligt Ramlösa Brunn waar al in de 19de eeuw de adel kwam om te kuren. Er wordt nog steeds mineraalwater van het merk Ramlösa geproduceerd.

- > **DUNKERS KULTURHUS**, Kungsgatan 11, Helsingborg, dunkerskulturhus.se.
- > **SOFIERO SLOTT**, Sofierovägen 131, www.sofiero.se.



Skåne en Blekinge

Het schiereiland Kullen

De vroegere vissersdorpen op het schiereiland Kullen ten noorden van Helsingborg vormen nu een aaneenschakeling van badplaatsen. Bij Höganäs zijn veel pottenbakkerijen en ten noorden daarvan staat het 16de-eeuwse Krapperup Slott waarvan het park open is voor publiek. Op het uiterste puntje van het schiereiland, dat ver in het Kattegat uitsteekt, ligt een natuurreservaat rondom de Kullaberg, een geologisch interessante granietheuvel van 188 m hoog. Op de top heb je een panoramisch uitzicht. Vanaf de parkeerplaats in de buurt van de vuurtoren lopen diverse mooie kustpaden, langs kliffen, grotten en kleine baaitjes. Bij de Kullaberg heeft de kunstenaar Lars Vilks van drijfhout enorme kunstwerken gebouwd en de vrije staat Ladonia uitgeroepen. Een leuk koffieadres in de zomer is de oude boerenhoeve Himmelstorpsgården bij Arild. Vlakbij ligt ook Brunnby Kyrka, een kerkje uit de 12de eeuw met mooie plafondschilderingen.



Hovs Hallar op het schiereiland Bjäre.

Bjärehalvön en Båstad

Ten noorden van Ängelholm ligt het schiereiland **Bjäre**. Waar Kullen een voortzetting is van de heuvelrug Söderåsen is Bjäre een uitloper van de Hallandsåsen. Op de punt van het schiereiland verdwijnt de heuvelrug abrupt in zee via grillig gevormde kliffen. Deze worden Hovs Hallar genoemd. Ten westen van Torekov ligt het eiland Hallands Väderö, met nog meer kliffen. Het geheel is beschermd natuurgebied, niet alleen vanwege de unieke geologie maar ook vanwege de grote aantallen zeevogels die je vanaf de uitzichtposten prima kunt observeren. Op Hallands Väderö broeden alken en zeekoeten op de rotswanden.

Båstad, aan de noordkust van Bjäre, is altijd een beetje een chique badplaats geweest. Er zijn een jachthaven vol zeiljachten en een golfbaan en je kunt er paardrijden op IJslanse pony's.

Söderåsens Nationaal Park

De heuvelrug Söderåsen, 30 km ten oosten van Helsingborg, ligt langs de breuk die Skåne in tweeën deelde (zie p. 14). Geologisch is het een horst die 200 miljoen jaar geleden als een blok omhoog rees, terwijl het naastgelegen land juist daalde. Een van de vulkanen die toen actief waren in Skåne is de Rallaté, een heuvel vlak bij Skärälid. Een groot deel van Söderåsen is nu Nationaal Park, met als doel zowel de topografie als de vegetatie van dit karakteristieke horstlandschap te bewaren. Bij Röstånga



Uitzicht vanaf de berg Kopparhatten over de kloof Skärälid in Söderåsen.

aan de zuidkant van het park is een ingang, maar de hoofdingang met Naturum is bij Skärälid aan de noordkant. Hier beginnen diverse wandelingen en fietsroutes door loofbossen en langs grotten, kloven en kliffen, riviertjes en meren. Het gemengde bos bestaat voornamelijk uit beuken en eiken. Er komen bijzondere vogels voor, zoals de kleine vliegenvanger, de grote gele kwikstaart en de waterspreeuw, en veel uilen, vooral de bosuil.

> *SÖDERÅSENS NATIONAAL PARK*, www.nationalpark-soderasen.se.

Landskrona en Ven

Landskrona wordt gedomineerd door het robuuste fort dat de Deense koning Kristian III in 1549 liet bouwen. Misschien is de citadel nog wel het mooiste vanuit de lucht: dan kun je zien hoe fraai de slotgrachten in sterform zijn aangelegd. Maar dat gebeurde pas in de 17de eeuw nadat de citadel in Zweedse handen was gekomen. Bij de burcht ligt ook de Kunsthal van Landskrona en een mooie watertoren. Vanuit de haven varen er het gehele jaar veerboten heen en weer naar het groene eilandje Ven dat midden in de Öresund ligt op 7 km afstand. Het werd beroemd vanwege de Deense astronoom Tycho Brahe die er in 1580 een ondergronds observatorium bouwde, Stjärneborg. Ook het Tycho Brahemuseum en het 13de-eeuwse kerkje van St. Ibb zijn een bezoek waard.

> *TYCHO BRAHEMUSEUM*, *Landsvägen 182, St. Ibb*, www.tychobrahe.com/uk.



De zeegod Poseidon van Carl Milles, uitkijkend over Avenyn.

Kronan. In de oorspronkelijke houten barakken woonden de gezinnen van de havenarbeiders dicht op elkaar gepakt. Om het brandgevaar te beperken werd het in 1854 bij wet verboden om houten huizen van meer dan twee verdiepingen te bouwen. In 1880 werd dit creatief opgelost door het bouwen van panden met een begane grond van baksteen en daarbovenop twee verdiepingen van hout. Deze huizen staan er nog. In de vorige eeuw verpauperde Haga tot een krottenwijk en het scheelde niet veel of het was allemaal gesloopt in de jaren 60. Gelukkig leidden protesten tot een algehele renovatie. Nu is Haga een van de gezelligste wijken van Göteborg, waar studenten, bejaarden, jonge gezinnen, kunstenaars en zzp'ers door elkaar wonen. Langs Haga Nygata liggen leuke winkels, cafés en restaurantjes. Hier kun je boeken, tweedehands kleding, vintage en antiek, kinderkleding, speelgoed, Scandinavisch handwerk en Zweeds design kopen. In december is er een romantische kerstmarkt. Café Kringlan, aan Haga Nygata 13, staat bekend als het gezelligste café van Haga. Een andere favoriete plek voor een fika is Café Husaren, langs dezelfde straat op nummer 28, met de grootste kanelbullar van het land. Je kunt de trap naar de top van het fort Skansen Kronan beklimmen om antieke kanonnen te bekijken en van het uitzicht te genieten.

Grenzend aan Haga is de wijk Linnéstaden waar de lange Linnégatan doorheen loopt, een brede laan met bomen waar vooral veel restaurants en terrasjes te vinden zijn. Ben je op zoek naar vintage en antiek dan moet je in de drie zijstraatjes Första, Andra en Tredje (1ste, 2de en 3de) Långgatan zijn.



De grootste en lekkerste Hagabullar vind je in Café Husaren.

Vroeger was dit de rosse buurt van Göteborg, nu zijn er vooral exotische restaurants.

Parken en tuinen

Göteborg noemt zich graag een parkstad vanwege de vele plantsoenen en parken. Het oudste park is het Trädgårdsföreningenspark dat tegen de ringgracht aan ligt, met kleurige borders, een rosarium en een victoriaanse orangerie vol palmen, fruitbomen en exotische planten. Grote parken waar de inwoners heen gaan voor sport en recreatie zijn het Burgårdspark, het Keillers Park aan de noordkant van de rivier, en Slottskogen. Het laatste is een enorm stadspark (140 ha) met heuvels en vijvers, een kinderboerderij en de oudste dierentuin van Zweden.

Liseberg en Universeum

Het pretpark Liseberg bestaat al sinds 1923 toen de gemeente het landgoed aankocht voor de Wereldtentoonstelling van Göteborg. Er werd een amusementspark aangelegd met als grootste attractie de houten achtbaan. Liseberg heeft nog steeds de twee grootste en snelste achtbanen van Scandinavië, de Balder en het Kanon, die snelheden bereiken van 90 km/uur. Je kunt je ook met de 'Uppskjutet' de lucht in laten schieten, maar wie van het uitzicht wil genieten kan beter met het reuzenrad omhoog gaan. De Liseberg Toren, die 20 jaar dienstdeed als uitzichttoren, heet nu AtmosFear: na



DE ROTSTEKENINGEN VAN BOHUSLÄN

Bohuslän heeft een ondergrond van graniet, die tijdens de laatste ijstijd door gletsjers glad is geslepen. Tot nu toe zijn er 4000 locaties bekend met prehistorische rotstekeningen op het granietoppervlak, en er komen nog steeds nieuwe aan het licht. De grootste concentratie bevindt zich rond Tanum. De meeste rotstekeningen stammen uit de bronstijd (2000–500 voor Chr.). Vlakke rotsen die net boven het water lagen, langs de oever van een fjord, de zee of een meer, hadden de voorkeur. Omdat het Scandinavische land ongeveer een meter per eeuw omhoog komt, liggen die rotstekeningen nu 20–30 m boven de zeespiegel.

Eigenlijk is de term tekening niet juist, want de afbeeldingen werden ingekerfd en uitgehakt uit de rots met hamers en beitels. In Zweden heten ze *Hällristningar* (*häll* is rots, *ristar* is kerven) en dat is een betere benaming. De groeven, 1 mm tot 4 cm diep, waren waarschijnlijk opgevuld met kleurstoffen, maar die zijn verdwenen; de rode inkleuring die je nu ziet is recent aangebracht.

De rotstekeningen zijn uniek vergeleken met die in de rest van Europa vanwege de hoge artistieke kwaliteit. Je ziet veel boten met rechtopstaande streepjes erin, de bemanning. Er zijn karren, primitieve ploegen en sledes afgebeeld, runderen, paarden, bomen, vallen en visnetten, wapens en oorlogsscènes. De mannen zijn te herkennen aan hun penis en bijl, de vrouwen aan hun paardenstaart. In Litseby gooit een man met een speer en een ander is aan het ploegen. Bij Kville zitten twee mannen te vissen in een bootje. Er zijn gemaskerde mannen met puntmutsen op, de religieuze leiders. In Aspeberget raken vrouwen een cirkel met een kruis erin aan, het symbool van de zon die wordt aanbeden. Overal, ook in de rest van Zweden, zie je kleine ronde kommetjes die uit de rots zijn gehouwen. Ze worden door de bevolking *älvkvarnar* (elfenvijzels) genoemd. Dienden ze om er offerandes in te leggen? Voorlopig is dat nog een raadsel.

bij Hunnebostrand is het steenhoudersmuseum gevestigd, waar je kunt zien hoe Bohuslängraniet werd verwerkt tot bouw materiaal voor straten en gebouwen.

Voor de kust van Kungshamn, via een brug bereikbaar, ligt het eilandje Smögen met houten vissershuisjes en een vismarkt waar dagelijks garnalen en vis worden geveild. In de omgeving zijn prachtige strandjes om te zwemmen en gladde rotsen om op te zonnebaden. Vanaf de kade Smögenbryggan gaat er in het zomerseizoen elk halfuur een pontje naar Hällö, een klein natuurreservaat met beschutte baaien.

Volg je Kustvägen Bohuslän vanuit Kungshamn naar het noorden, dan rijd je door een idyllisch landschap van akkers en weides afgewisseld met stukjes bos en rotspartijen. Loop even binnen in het romantische oude kerkje van Svenneby dat langs de weg ligt. Het werd in de eerste helft van de 12de eeuw uit graniet opgebouwd, aan de voet van een hoge rots waarop de klokkentoren staat. De oudste voorwerpen in de kerk stammen uit de 13de eeuw, de prachtig bewaard gebleven plafondschilderingen en gedecoreerde preekstoel uit 1741. Bij Svenneby is de afslag naar het natuurreservaat Valön aangegeven, waar een mooie rondwandeling is uitgezet.

Een paar kilometer ten noordoosten van Hamburgsund ligt een beroemde rotstekening met afbeeldingen van boten, voetsporen, mensen, dieren en een boom (volg de weg naar Kville en sla rechtsaf bij Södra Ödsmål, na 1 km is de plek met een bord aangegeven). Er zijn nog meer belangrijke rotstekeningen in de omgeving van Kville (zie kader p. 112).

Fjällbacka

In Fjällbacka leefde men vroeger van de haringvangst. Het ligt heel beschut aan de voet van een 70 m hoge, steile graniethuvel. Vanaf de hooggelegen, uit graniet opgetrokken kerk uit 1882 kijk je op de haven neer. Langs de hoofdstraat, die steil afloopt naar de houten kades van Bryggan, liggen allerlei toeristenwinkeltjes, ijssalons, cafés en restaurants. Het terras aan het water van Bryggan zit bij mooi weer vol mensen die genieten van een fika, een garnalenbroodje of een uitgebreide lunch. In het oude havenkantoor is nu het toeristenbureau gehuisvest.

Direct achter het haventje loopt een wandelpad naar de top van de Vetteberg. De beklimming wordt wel erg gemakkelijk gemaakt met houten trappen en leuning. Onderweg kom je door een nauwe, 200 m lange kloof, de Kungsklyftan, waarin twee enorme granietblokken boven je hoofd hangen. Op de top kun je naar alle kanten uitkijken over de kust en de zee die bezaaid is met grote en kleine eilandjes. Vanaf Bryggan vertrekken er in de zomer maanden diverse rondvaarten door de scheren, in duur variërend van 45 minuten tot een hele dag.



Tussen de grote meren

Onafzienbare korenvelden onder een strakblauwe hemel, geen wonder dat voor de Zweedse vlag de kleuren geel en blauw zijn gekozen. Je rijdt door Skaraborg, de meest vruchtbare streek van Zweden die tussen de grote meren Vänern en Vättern in ligt. Skaraborg maakt deel uit van de provincie Västergötland. Duizenden jaren geleden vestigden de eerste mensen zich hier al, zoals te zien is aan rotstekeningen, hunebedden en grafheuvels uit de steen-, brons- en ijzertijd. Runenstenen, kloosters, kastelen en tientallen middeleeuwse kerkjes staan verspreid door het land. De laatste 10 jaar is de interesse voor de middeleeuwse geschiedenis van Västergötland enorm toegenomen dankzij de historische romans van Jan Guillou over Arn Magnusson, een ridder uit de 12de eeuw. Sinds de verfilming van de Arntrilogie in 2008 is het toerisme verdubbeld.

Niet alleen schrijvers, ook Zweedse natuurschilders als Göran Löfwing en Harald Wiberg vonden hun inspiratie in het mooie cultuurlandschap van Västergötland. Maar de meeste bezoekers komen toch voor de kraanvogels: in april stroomt het gebied rond de Hornborgasjön vol vogelliefhebbers die het schouwspel van duizenden dansende kraanvogels willen meemaken.

< Läckö Slott aan het Vänern.





De korenvelden van Skaraborg.

VÄSTERGÖTLAND

Gladde rotsen waarop je kunt zonnebaden, afgewisseld met rietvelden, zandstranden en pittoreske jachthavens liggen langs de kust van het grote Vänern. Tienduizend jaar geleden was het nog een inham van de zee, maar door de stijging van het land werd de verbinding met de zee afgesneden. Nu is het Vänern een zoetwatermeer en het water is zo zuiver dat je het buiten de kust kunt drinken. Dat het meer geleidelijk kleiner wordt is een prettig vooruitzicht voor de boeren, want dat betekent een toename van het vruchtbare akkerland. Op warme zomerdagen doet het Vänern denken aan een baai in de Middellandse Zee, maar als de wind opzet kan het er behoorlijk spoken: er liggen meer dan 10.000 scheepswrakken op de bodem.

Midden in het meer ligt het eiland Djurö, een nationaal park. Er staat een 100 jaar oud jachthuis uit de tijd dat rijke heren uit de stad hier kwamen jagen. Ook lopen er nog damherten rond die door hen zijn geïntroduceerd. Er varen nog steeds schepen vanaf de Baltische Zee naar het meer dankzij het Götakanaal dat het Vänern met het Vättern verbindt en het sluizencomplex van Trollhättan dat de verbinding maakt met de Göta Älv.

Vänersborg en Trollhättan

Vänersborg is idyllisch gelegen aan de zuidoever van het meer **Vänern**, waar de Götarivier begint aan haar loop naar de zee. Het heeft een levendige jachthaven en veel musea en galleries. Het Vänersborgs Museum, gevestigd in een replica van het huis van de plaatselijke dichter Birger Sjöberg (1885–1929), biedt een bonte verzameling van Egyptische mummies, opgezette dieren en Frans en Chinees porselein. Aan de ooststrand van de stad rijzen de beboste Hunneberg en Halleberg op, sinds eeuwen het jachtdomein van het Zweedse koningshuis. Op de Hunneberg is een museum over de geschiede-



Tussen de meren Vänern en Vättern

nis van de jacht geopend, Älgens Berg, met onder meer een permanente expositie van het werk van de natuurschilder Gunnar Brusewitz.

De waterweg tussen Vänersborg en Göteborg, bestaande uit 72 km Götarivier en 10 km Trollhättankanaal, kwam in 1800 gereed. De sluizen van Trollhättan, waar een waterval met een hoogteverschil van 32 m wordt overbrugd, trekken bezoekers van over de hele wereld. In de zomer worden de sluisdeuren een paar keer per week opengezet, waarna 300.000 liter water per seconde met donderend geweld langs de rivierbedding naar beneden stort. Volg de borden naar het parkeerterrein en informatiecentrum aan Kraftverksvägen. Hier wordt ook de tijd aangegeven waarop je dit spektakel kunt meemaken.



Store Mosse Nationaal Park.

Het belangrijkste meubelontwerpbureau van Scandinavië is het Bruno Mathsson Center in **Värnamo**. Hier is ook Vandalorum, een internationaal centrum voor moderne kunst en design. Midden in Värnamo ligt aan de Laganrivier het schaduwrijke park Apladalen, waar je langs oude boerenwoningen, een kruidentuin, kinderboerderij en bijenkorven kunt wandelen. Carl Snoilsky's bekende beeld *Per en Kersti* staat hier, een liefdespaar uit Värnamo.

In Älmhult, op de plaats waar de jonge Ingmar Kamprad in 1958 zijn eerste IKEA-warenhuis opende, is sinds 2016 het IKEA Museum gevestigd. Je komt er veel bekenden uit de afgelopen 70 jaar tegen, van het eerste keukenkrukje tot de laatste Klippan-bank.

Småland is niet alleen een centrum van modern design, ook liefhebbers van antiek en van loppis en rommelmarkten komen er aan hun trekken. Er is in Växjö een antiekveiling. In Östregård, bij Kosta, is op zondag een grote antiekmarkt. Oude, typisch Zweedse voddenkleedjes kom je vaak bij de loppis tegen, maar nieuwe ontwerpen in prachtige kleurencombinaties worden ook nog steeds handgemaakt. In de zomer kun je in Lammhult de winkel Rugs of Sweden bezoeken.

- > **VÄRNAMO TURISTBYRÅ**, Storgatan 50, www.visit-varnamo.com.
- > **ÖSTREGÅRD**, www.ostregard.se.

Store Mosse Nationaal Park

Vroeger konden de boeren die rondom Store Mosse woonden aan de roep van de vogels horen wat voor weer het zou worden. Het Store Mosse Nationaal Park, tussen Värnamo en Hillerstorp, is het grootste moeras- en hoog-



ELANDEN

In lokale kranten verschijnen regelmatig artikeltjes over elanden die in de tuin verstrikt zijn geraakt in de appelboom of met de schommel op hun rug het bos in zijn verdwenen. De beste tijd om elanden te spotten is in de vroege ochtend of 's avonds als het gaat schemeren. Maar ook overdag kun je geluk hebben, bijvoorbeeld als je langs een korenveld fietst waar net een eland van staat te snoepen.

Er zijn diverse campings en activiteitencentra in Småland die elandsafari's organiseren voor toeristen. Van dichtbij kennismaken met elanden in hun natuurlijke omgeving kan in Älgriket in de omgeving van Tingsryd. Een ander bekend elandenpark is Grönåsens Älgpark bij Kosta, waar je een wandelroute volgt en de dieren dicht kunt naderen. Circa 10 km ten noorden van Ljungby aan de E4 ligt Laganland Älgpark. Het informatiecentrum heet 'Mooséum'. Dit park is geschikt voor mensen met een handicap. In Markaryd kun je in je eigen auto een elandensafari rijden door het bos. Kallfeldts Läder in Nissafors, ten noorden van Gnosjö, heeft ook alles met elanden te maken: hier kun je de echte Smålandse tassen, riemen en beurzen van elandenleer krijgen.

- > www.algriket.se, www.laganland.se, www.smalandet.se, www.kallfeldt.se.

veengebied ten zuiden van Lapland. Op sommige plekken is de veenlaag 7 m dik. Binnen het park ligt het meertje Kävsjön dat beroemd is door de verscheidenheid aan water- en waadvogels, maar ook door de kraanvogels die er in het voorjaar arriveren. Aan de oostkant van weg 151, een paar kilometer ten zuiden van Hillerstorp, ligt een parkeerplaats met daar vlakbij een Natuurum en een forse uitkijktoren, waarin een expositie is over de flora en fauna van het park. Er is een korte wandeling speciaal voor kinderen uitgezet, met op borden een vraag- en antwoordspel, en er beginnen diverse wandelroutes die, deels over houten vlonders, door moeras, heidevelden en berkenbosjes lopen. De wandeling rondom het meer Kävsjön is 14 km lang, waarbij je onderweg nog meer observatiehutten passeert om vogels te



Stockholm

Veel uitspraken over Stockholm zijn inmiddels clichés geworden: Venetië van het Noorden, de Koningin van Mälaren, Stad van blauw en groen... Ze beschrijven een mooie stad die gebouwd is op eilanden en aan alle kanten omringd is door helder blauw water en groene bossen. Met imposante burchten, paleizen en kerken wilde Stockholm al vanaf zijn ontstaan in 1251 macht uitstralen. De inwoners van Stockholm zijn er altijd van overtuigd geweest dat hun stad niet alleen het middelpunt is van de Zweedse cultuur, maar ook de hoofdstad van heel Scandinavië.

Bezoekers valt het op dat Stockholm vooral een stad is van jonge mensen, niet alleen studenten maar ook jonge werknemers en zakenmensen die, steeds vaker per fiets, langs de straten snellen. Na werktijd vullen ze de terrasjes of zie je ze hardlopen in het park. Voor veel toeristen zijn de voetgangersstraten in het centrum, waar de mooiste winkels, musea en gebouwen liggen, de grootste attractie. Maar het stadse leven is zo te ontvluchten: met een boottochtje van een halfuur bevind je je al in de ongerepte archipel met onbewoonde eilandjes en uitgestrekte bossen.

< Winkelstraatje in Gamla Stan.





Stockholm

GAMLA STAN EN RIDDARHOLMEN

Gamla Stan is het kloppende hart van Stockholm. Op dit eilandje, toen nog Stadsholmen genaamd, werden in 1251 de eerste huizen, kerken en burchten gebouwd. Het was meteen al een belangrijk centrum voor handel, politiek en vertier. De smalle steegjes en straatjes waren gevuld met ambachtswerkplaatsen, kroegjes en cafés. Eeuwen later is het straatbeeld nog net zo levendig.

De Stockholmers ontmoeten elkaar op het grote plein, toeristen lopen door de straatjes met boetieks en straatartiesten vullen de stegen met muziek.

De winkeltjes, galeries en antiquairs zijn vooral te vinden in de hoofdstraat Västerlånggatan, de vroegere buitenring van de stad, en de Köpsmangatan. Rond Stortorget en Österlånggatan zijn volop kroegen, restaurantjes en (jazz-)cafés, vaak gehuisd in oude kelders. Deze kelders stammen uit de 17de eeuw, toen na een grote brand besloten werd dat er geen houten huizen meer gebouwd mochten worden. In de loop der eeuwen zijn nieuwe huizen steeds op de bestaande kelders gebouwd. Een beroemd kelderrestaurant is Den Gyldene Freden op Österlånggatan 51, dat al in 1722 zijn deuren opende en sindsdien altijd mateloos populair is geweest bij volkszangers en kunstenaars.

Toen Stadsholmen aan het eind van de 16de eeuw volgebouwd was, breidde de stad zich uit over de omliggende eilanden, de Malmarna. Dankzij de strategische ligging en bloeiende export groeide de stad in de 17de eeuw uit tot een machtig centrum van Europa. In deze tijd werden indrukwekkende gebouwen zoals het Kungliga Slott gebouwd.

Kungliga Slott en Storkyrkan

Het koninklijk paleis zal niemand ongemerkt voorbijlopen. Het barokke gebouw uit 1754 staat fier en imposant bij de noordelijke toegang tot Gamla Stan. Oorspronkelijk stond hier een verdedigingsburcht, in de 13de eeuw gebouwd door Birger Jarl. In de middeleeuwen werd het slot omgebouwd tot het renaissancepaleis Tre Kronor (zie foto p. 40). Dit paleis ging bijna geheel verloren bij een brand in 1697, waarna Nicodemus Tessin de Jongere het huidige slot ontwierp. Het Kungliga Slott is de officiële residentie van het koninklijk paar, maar wordt in de praktijk gebruikt als werkpaleis.

Een deel van de koninklijke appartementen is open voor publiek. De Karl XI-galerij is volgens velen de mooiste zaal van het paleis. In de lange galerij hangt tegenover elk raam een grote spiegel, wat de ruimte mooi symmetrisch maakt. Hier worden staatsbanketten gehouden, bijvoorbeeld voor de Nobelprijswinnaars. Ruim 170 genodigden zitten dan aan een lange tafel gedekt met damasten tafelkleden uit Värmland, 17de-eeuws Zweeds zilveren bestek en kristallen glazen van Orrefors. Met liftjes dalen de diverse gangen neer vanuit de bovengelegen keukens.

Er zijn verschillende musea in het slot gevestigd, zoals het Koninklijk Wapenmuseum en het Antiekmuseum van Gustav III. In de kelders zijn nog sporen van het Tre Kronorpaleis te bezichtigen. Aan de andere kant van het slot bevinden zich de slotkapel, de schatkamer en de rijkszaal, waar elk jaar in september klassieke concerten worden gehouden. Op de binnenplaats is dagelijks rond 12 uur de aflossing van de wacht te zien.



Lente in Kungsträdgården.

diepingen stammen uit deze tijd. In de pakhuizen aan de Strandvägen werd zoute haring opgeslagen en gedistribueerd. Vanwege de enorme stank en onhygiënische omstandigheden werd de overdekte markthall Saluhall aan het Östermalmstorg gebouwd. Nog steeds is de Saluhall een plek om je ogen uit te kijken en om van te watertanden. Allerlei verse Zweedse producten zijn prachtig uitgesteld, en bij veel kraampjes kun je aan een bar eten. Veel Stockholmers gaan hier tussen de middag dan ook lunchen.

Musea en meer

Aan de brug naar Skeppsholmen staat het pas gerenoveerde Nationalmuseum, met de grootste collectie van Scandinavische kunst en design vanaf ongeveer 1500 tot heden. Ook heeft het museum een internationale collectie, waaronder een aantal Rembrandts. Het Nationalmuseum doet mee aan het Google Art Project, waar je digitaal door allerlei musea kunt wandelen. Een groot deel van de collectie is daardoor online te bekijken.

Gustav III richtte het eerste koninklijke toneelgezelschap op, dat toen vooral in het Koninklijke Slot speelde. Begin 20ste eeuw werd het Kungliga Dramatiska Teatern ontworpen. Omdat de staat geen financiering bood, werd het geld opgehaald met loterijen. Door genereuze donaties was de opbrengst



Dineren op het water aan Strandvägen, Östermalm.

zodanig dat de architect een weelderig art-nouveautheater naar Weens voorbeeld kon ontwerpen. Vooraanstaande kunstenaars droegen bij aan de versieringen. Het theater geeft Zweedse toneelvoorstellingen; een rondleiding met gids door de vijf theaterzalen is mogelijk.

Het Historisch Museum (Historiska) geeft een overzichtelijk beeld van de geschiedenis van Zweden. Met een tijdlijn over de vloer volg je de ontwikkeling van Zweden vanaf de Vikingtijd tot heden. Het museum bevat de grootste collectie schatten en overblijfselen uit de Vikingtijd. In de kelder is de Gouden kamer (Guldrummet), met prachtige gouden munten, sieraden en kronen. Het museum is zeer geschikt voor kinderen, overal wordt de geschiedenis op een speelse manier geïllustreerd. Er is een archeologische opgraving nagebootst waar kinderen zelf met schepjes en kwastjes kunnen zoeken naar oude resten. Ook is er een Vikingdorp nagebouwd, met vijver en Vikingschip. Op de rustige binnenplaats kun je heerlijk lunchen of een stukje taart eten.

De Koninklijke Bibliotheek, in het park Humlegården, is een bezoekje waard vanwege de prachtige gewelfde gangen en ronde leeszalen uit de 19e eeuw. Al sinds 1661 is bij wet bepaald dat van elk boek dat wordt gedrukt of verspreid in Zweden, één exemplaar aan de bibliotheek gestuurd moet worden.



Langs de Botnische Golf

De kuststreek ten noorden van Gävle wordt meestal vanaf de E4 verkend, een vrij eentonige en drukke snelweg door akkers, bos en weides die na 855 km eindigt in Haparanda op de grens met Finland. Veel leuker is het om de toeristische kustwegen te volgen, maar daar moet je dan wel een paar dagen voor uittrekken. De Botnische Golf heeft een grillige kust met een afwisseling van stranden, kliffen en baaien en duizenden eilandjes. De zomer telt hier gemiddeld meer zonuren dan in de rest van Zweden.

Je komt achtereenvolgens door Gästrikland, Hälsingland, Medelpad en Ångermanland (nu samen Väster-norrland), Västerbotten en Norrbotten, allemaal met hun eigen bijzonderheden die nog nauwelijks bekend zijn. Misschien komt daar verandering in nu de herenboerderijen van Hälsingland evenals de Hoge Kust en de kerkstad van Luleå op de werelderfgoedlijst van UNESCO zijn geplaatst.

Natuurlijk zijn er ook talloze musea, leuke havenplaatsjes en andere Smultronställen zoals de Zweden hun favoriete plekjes noemen. Het is onmogelijk om ze allemaal te noemen, maar gelukkig zijn er overal toeristenbureaus.

< Slättdalsskrevan, een ravijn in Skuleskog Nationaal Park.





Straatje in Gamla Gävle.



Gävle

Gävle is een ruim opgezette stad aan de monding van de Dalälven met een gezellig centraal plein en voetgangersgebied. Behalve om te winkelen komt men hier uit de hele streek voor concertbezoek in het fraaie Konserthus of voor een uitstapje met de kinderen naar Furuviksparken, een pretpark met zwemparadijs en dierentuin. De stad werd grotendeels gebouwd nadat de houten gebouwen door een brand waren verwoest in 1869. De barokke, 17de-eeuwse Heliga Trefaldighetskyrka overleefde de ramp, en een klein deel van de oude stad is terug te vinden in Gamla Gävle, aan de zuidkant van de rivier in de buurt van Gävle Slott. Hier vind je een paar keienstraatjes met 17de- en 18de-eeuwse houten huisjes, waarin zich vooral kunstenaars hebben gevestigd. Ook het streekmuseum (Länsmuseet) is hier te vinden. Naar



Gästrikland en Hälsingland

de zuidoostkant van de stad bij de spoorbaan ligt het Zweedse Spoorweg-museum. Bij het toeristenbureau is een boekje te krijgen met beschrijvingen van meer dan 30 cultuur- en natuurreservaten in de streek Gävleborg.

- > **GÄVLE TURISTBYRÅ**, Drottninggatan 9, www.swedinfo.com/sweden/gastrikland/gavle.
- > **GÄVLE KONSERTHUS**, Kungsbäcksvägen 22, www.gavlekonserthus.se.
- > **FURUVIKSPARKEN**, 10 km ten oosten van Gävle, www.furuvik.se.
- > **LÄNSMUSEET**, S. Strandgatan 10, www.lansmuseetgavleborg.se.



NOORDERLICHT

Het noorderlicht, officieel *aurora borealis* genoemd, is een natuurverschijnsel dat in het noorden van Scandinavië bij een heldere vrieslucht te zien is. Het wordt veroorzaakt doordat elektrisch geladen deeltjes met grote snelheid in het magnetisch veld van de aarde terechtkomen. Enorme lichtbundels bewegen zich dan langs de nachtelijke hemel. Het noorderlicht kan wit zijn, als wapperende vitrage, maar ook groen of rood. Soms verandert het als in een lichtshow voortdurend van kleur, sterkte en vorm. Zeldzaam zijn de dwarrelende veelkleurige 'gaswolken' in de kleuren rose, purper en violet, vergelijkbaar met de regenboogkleuren in een olieglas.

en Hallman. De mooie Kiruna Kyrka uit 1912, in de vorm van een traditionele goahti, is een ontwerp van Wickman. Aan het interieur hebben diverse bekende kunstenaars meegewerkt, waaronder prins Eugen. Het stadshart van Kiruna zal in de komende jaren een paar kilometer naar het oosten verhuisd worden (zie kader p. 69).

► **KIRUNA TURISTBYRÅ**, *Lars Janssonsgatan 17, www.kirunalapland.se*.

Jukkasjärvi

Jukkasjärvi, ongeveer 15 km van Kiruna, is een klein plaatsje dat bekendheid geniet vanwege het ijshotel, dat ieder jaar in oktober wordt opgetrokken uit ijsblokken. Het is een echt hotel met een ontvangsthuis en bar, een bioscoop en natuurlijk slaapkamers, waar de temperatuur permanent $-5\text{ }^{\circ}\text{C}$ is. De buitentemperatuur kan in de winter gemakkelijk tot $-30\text{ }^{\circ}\text{C}$ dalen.

Jukkasjärvi is een oude ontmoetingsplaats voor de Sami. Aan het eind van het dorp staat de houten kerk die dateert uit circa 1600. Binnen is een kleurige triptiek van Bror Hjorth te zien boven het altaar (1952), een mooie crucifix én een traditionele Samidrum, die herinnert aan de tijd dat de Sami



Vistasdal ten zuiden van het Abisko Nationaal Park.

gedwongen werden hun heilige drums in te leveren bij de kerk. Deze drums, fraai gedecoreerd met symbolen, behoorden toe aan de sjamanen die ermee in trance raakten tijdens mystieke rituelen. In de 18de eeuw besloten de priesters om de godsdienst van de Sami te verbieden, en de drums werden geconfisqueerd en vernietigd. Slechts enkele zijn er behouden gebleven en nu te zien in bijvoorbeeld het Ájtte Museum in Jokkmokk.

Abisko Nationaal Park

De Nordkalottvägen, de route van Kiruna naar Narvik (E10), loopt parallel aan de 100 jaar oude spoorweg. Op 95 km van Kiruna, zuidelijk van het grote meer Torneträsk, ligt de ingang naar het Abisko Nationaal Park met een Natuurum, winkel en berghotel die het gehele jaar open zijn. Naast het berghotel stroomt de Abiskojäkkarivier uit in het meer. Het nationale park beslaat een gebied van 700 hectare rondom deze rivier, die er als een slagader doorheen stroomt. Vanaf het bergmeer Abiskojaure, in het zuiden van het park, heeft de rivier een kilometerslange kloof gevormd. In de 20 m hoge rotswanden ter weerszijden van de rivier kun je een opeenstapeling zien van schalies en marmer. Felgekleurde korstmossen gedijen op de kalkrijke rotsen boven aan de kloof. Aan de basis liggen horizontale lagen van crèmekleurig dolomiet dat in het verleden is gemijnd. In de berkenbossen rondom de rivier komen beren, lynxen en poolvossen voor, maar vooral otters, marters en lemmingen zijn talrijk. De hoogste bergtop is de Slåt-tatjåkka van 1191 m.

Vaak mag dat niet langer dan 1 minuut, maar dat verschilt per gemeente.

Rijden in de winter

Winterbanden zijn van 15 oktober tot 1 mei verplicht. Daarnaast dien je als er sneeuw ligt ook sneeuwkettingen bij je te hebben. Er wordt in Zweden geen zout gestrooid, de meeste hoofdwegen worden schoon geschoven en vervolgens met zand en grind bestrooid.

Tanken en EV opladen

Bij bijna alle benzinestations kun je tegenwoordig 24/7 tanken met je creditcard, vaak ook met een pinpas van Maestro. Lpg is beperkt te krijgen in Zweden, en dan voornamelijk in het zuidwesten. Diesel is algemeen verkrijgbaar. Bij veel pompen wordt standaard 5% biodiesel toegevoegd aan de diesel; dit mengsel is zonder probleem te gebruiken voor alle dieselauto's. Elektrische auto's zijn in Zweden enorm in opkomst en het netwerk met oplaadpunten is volop in ontwikkeling. Vooral in het zuiden vind je overal langs de snelwegen en rond de grote steden snelladers. Alle (snel)laad locaties in Zweden zijn te vinden op de website Uppladdning.nu. Uiteraard check je van tevoren of je laadpas te gebruiken is in het buitenland (NB in Zweden is Bee van naam veranderd in Mer, zie se.mer.eco). Wanneer je een tochtje maakt over kleinere wegen kun je in veel

plaatsen (vaak gratis) gebruik maken van publieke oplaadpunten bij een bibliotheek, VVV of station. In Stockholm en Göteborg kun je gratis opladen in parkeergarages met 'besöksparkering'. Je betaalt dan uitsluitend voor de parkeerkosten, niet voor de elektriciteit. Betalen kan met App of creditcard, zie parkeringgoteborg.se of stockholmparkering.se/parkeringar/bil/laddplats/.

Overstekend wild

In heel Zweden is het gevaar van overstekende elanden aanwezig, vooral in de avond. Als voorzorg zijn langs ruim 1200 km van de snelwegen hekken geplaatst. Automobilisten waarschuwen elkaar door met hun lichten te knipperen.

Pech

Voor pech onderweg kun je de Assistancekåren bellen, de 24 uursdienst van de Zweedse wegenwacht, tel.: 0046-20 912 912, www.assistancekaren.se. Noodnummer ANWB-alarmcentrale: tel.: +31-70 314 1414, www.anwb.nl. Het algemene alarmnummer in Zweden is ook 112.

Met de fiets

De fiets als vervoermiddel is in opkomst in Zweden; in de steden wordt het fietsen sterk gestimuleerd. Maar tegenwoordig komen er ook steeds meer fietspaden buiten de bebouwde kom. Op de rustige, secundaire

wegen kun je veilig fietsen en op provinciale wegen mag je nog steeds op de vluchtstrook fietsen. Kinderen t/m 15 jaar moeten op de fiets een helm dragen.

TURISTBYRÅS: DE VVV VAN ZWEDEN

Overal waar toeristen komen zijn ook toeristeninformatiecentra. De adressen en websites van de belangrijkste turistbyrås zijn in de voorgaande hoofdstukken al per plaats aangegeven. Ze liggen vrijwel altijd zeer centraal, zijn herkenbaar aan een bord met een i erop en staan vanaf de doorgaande weg met borden aangegeven. De nieuwste Turistbyrås zijn onderdeel van een cultuurcentrum waarin ook bibliotheek, internetcafé, expositieruimtes e.d. zijn ondergebracht. Op zaterdag(middag) en zondag zijn de meeste Turistbyrås gesloten, in kleinere dorpen zijn ze alleen in het hoogseizoen bemand, maar vaak kun je dan toch gratis brochures of kaarten pakken. Soms kun je een app downloaden, maar vaak zijn die nog uitsluitend in het Zweeds. Het aantal Turistbyrås dat een app in het Engels aanbiedt, zal de komende jaren ongetwijfeld toenemen. Toch loont het de moeite om bij een kantoor langs te gaan vanwege de vele brochures, (thema)kaarten, evenementenkranten enzovoort die er voor bezoekers klaarliggen.

OVERNACHTEN

Vandrarhems

Een in Zweden zeer gebruikelijke en goedkope manier van overnachten met het hele gezin is in een Vandrarhem, een soort hostel of jeugdherberg met meestal ook gezinskamers, waarbij een badkamer met de gang gedeeld wordt. Alle informatie en reserveren gaat via de SVIF, waaronder 195 hostels vallen in heel Zweden. Bedenk wel dat ze in het noorden dun zijn gezaaid (bv. 4 in Lapland, 3 in Jämtland), www.svif.se

Hotels, B&B en boerderijen

Overnachten kan in klassieke Zweedse stijl in een Herrgård, een landhuis of grote herenboerderij, vaak met een mooie ligging en omgeven door een park, waarin een hotel is gevestigd of in een Vårdshus, een genoeglijke oude herberg die vaak langs een eeuwenoude (postkoets)route ligt. Maar er zijn ook gewone hotels, van lowbudget- tot hypermoderne designhotels, van traditionele stadshotels tot kuuroorden en spahotels. De grootste hotelketens in Zweden zijn Scandic, www.scandichotels.com, en Best Western, www.bestwestern.com. Landelijke hotels vind je via www.countrysidehotels.se. Rondreizen langs hotels kun je boeken bij de gespecialiseerde reisorganisaties. Het begrip bed and breakfast is vrij nieuw in Zweden, pas in 2000 kwam